

POLITISK HYBRIS

Vi har botemedlet

Fria Moderata
Studentförbundet

Den här rapporten är författad av Fria Moderata Studentförbundets presidium

Fria Moderata Studentförbundet (FMSF) är ett partipolitiskt obundet studentförbund liberala och konservativa studentföreningar vid landets universitet och högskolor från Luleå till Lund.

Studentförbundet, grundat år 1942, är Sveriges äldsta politiska studentförbund där argumenten är viktigare än åsikterna, där argumenten är viktigare än åsikterna, debatten är viktigare än besluten och det ideologiska utbytet är viktigare än det strategiska.

 /fria.moderata.studentforbundet

 fmsf.se

 @fria.moderata.studentforbundet

 info@fmsf.se

 @_FMSF

**Fria Moderata
Studentförbundet**

Innehåll

Förord.....	4
Att lägga världen till rätta – centralplanering som teknokrathybris	6
Riksbanken – mer skada än nytta	14
Intervenera mot den statliga interventionen	20
Klimat- och miljöskatter – ett lapptäcke av punktskatter som missar målen	27
Referenser	34
Figurförteckning.....	37

Förord

Det finns inget samhällsproblem så stort – eller så litet, för den delen – att klåfingriga politiker inte kan göra det ännu värre.

Den nästintill ohämmade tron på rationella beslutsfattares förmåga att identifiera och lösa problem, oavsett dessas komplexitet, har plågat de västerländska demokratierna i allt högre utsträckning ända sedan den franska upplysningen. Övertron på det mänskliga förnuftet och världens planerbarhet ovanifrån präglar även svensk reform- och styrningspolitik. Folkhemsrationalismen lever i många avseenden fortfarande kvar, i fler partier än Socialdemokraterna.

Resultaten av denna politiska hybris ser vi nu. Inflationen skenar, realpriserna höjs till följd av råvarubrist och handelshinder, och riktade statliga satsningar bidrar till att både bromsa innovationsmöjligheter och att höja kostnaderna för hushållen – utan grund i effektiv klimatnytta. De politiska svaren på detta, färgade av valrörelsens kortsiktiga dragkamp, har hittills varit överbudspolitik och ytterligare försök till aggressiv ekonomisk interventionism.

Rapporten du nu håller i din hand är ett ödmjukt försök att förklara hur politisk inblandning på en handfull centrala områden bidragit till att bakbinda snarare än att stärka ekonomin genom att störa marknadens naturliga mekanismer. På en fri marknad svarar individuella och decentraliserade beteenden på kunskap och incitament för att åstadkomma effektiv resursallokering, banbrytande innovation och en hållbar resursförbrukning. Detta ger ekonomiska system som är både mer

flexibla, resilienta och dynamiska. Det är bara så stora framsteg och utbrett välstånd kan bli möjligt. Den centralplanerade ekonomin, å andra sidan, är trögrörlig och beroende av enskilda experters och beslutsfattaresh informationsunderlag – som alltid kommer att vara både bristfälligt, statiskt och utdaterat.

På det lilla, vardagsnära planet synliggörs detta ofta tydligast. Problematiken är dock densamma, och många gånger än mer förödande, på det stora planet. När ekonomin körs i sank och industrin fastnar i cementerade hjulspår är det oftare än inte politisk inblandning som är boven.

Mycket talar för att höstens riksdagsval kommer att avgöras av plånboksfrågor. Det är inte särskilt märkligt att den enskilda människan sätter sig själv, sina egna och de närståendes behov främst. Det är rentav någonting som individer är riktigt bra på.

Den enkla lösningen, både för väljaren och för ekonomin i stort, är inte mer politik, utan mindre. Fler partier borde förespråka den lösningen.

Fria Moderata Studentförbundets presidium, Visby juli 2022

Att lägga världen till rätta – centralplanering som teknokrathybris

Under 1700-talets andra hälft var det optimistisk stämning på kaffehusen i Paris. Landets upplysningsfilosofer talade om en ny tid: Människan hade äntligen slagit sig fri från de fjättrar som bundit henne och vänt sig till förnuftet. Nu skulle allt vara möjligt. Ett nytt samhälle kunde byggas, och människan kunde finna de rätta moraliska principerna och naturvetenskapliga lagarna.

Den som kanske bäst personifierar denna inställning var historiken och matematikern Marquis de Condorcet. I boken *Människosläktets andliga förkovran* beskriver han med breda penseldrag mänsklighetens historia med upplysningsfilosofens karaktäristiska optimism. Olika civilisationer hade fram till 1700-talet organiserats efter religion, mystik, tradition och vidskepelse, och hade således lagt en blöt filt över sin utveckling. Men i upplysningstidens Europa, där länders medborgare konsulterade förnuftet för att lösa problem, hade utvecklingskurvan börjat stiga uppåt. Condorcet beskrev hur människan på område efter område börjat konstruera de rätta principerna att leva efter. I den moraliska sfären hade man exempelvis funnit de okränkbara rättigheterna som vägledning inför mänskligt handlande:

Efter långvariga misstag och efter att ha förrirat sig in bland ofullständiga och svävande idéer lyckades de politiska skribenterna till slut lära sig människans verkliga rättigheter och härleda dem ur denna enda sanning *att det existerar en*

*förnuftig varelse, kapabel att resonera förnuftigt och att skaffa sig moraliska uppfattningar.*¹

Condorcet, och många andra franska upplysningsfilosofers resonemang, kan te sig som en idealtyp av den liberala ideologin. Drygt 150 år senare beskrev dock den liberala österrikiska nationalekonomen Friedrich Hayek den franska upplysningen i helt andra ordalag. I *The counter revolution of science* utmålas de föreställningar och idéer som diskuterades på kaffehusen i Paris som ursprunget till det Hayek betraktade som sin tids största politiska problem – politikens strävan efter planering och reglering.²

Hayek beskriver i bokens inledning hur den franska liberala traditionens optimistiska rationalism hade sin grund i tron på de naturvetenskapliga framstegen. Och det med rätta. Under 1700-talet gjordes enorma framsteg inom matematiken, fysiken och kemin där man för första gången började begripa de lagar som styrde naturen och det mänskliga livet på jorden. Samma inställning kan synas i de franska filosofernas syn på moral och politik. Idémässiga föreställningar som naturtillståndet, det sociala kontraktet och människans okränkbara rättigheter var alla sätt att försöka finna vissa bestämda regler för filosofin, moralen och samhället. Tron på vetenskapliga framsteg och vissa bestämda moralregler är idéer som många liberaler skulle skriva under på. Problemet med den franska liberalismens idéutveckling var dock enligt Hayek att den inte kompletterades med samma idéer om fria ekonomier som präglade stora delar av den liberalism som utvecklades på andra sidan av den engelska kanalen. Med de ekonomiska idéerna följde också föreställningar om samhällets organiska natur, att ekonomier och sociala ordningar var något som växte fram

¹ Marquis de Condorcet (2001) s. 132

² F. A. Hayek (1941)

underifrån och därmed var svåra att överblicka. Det var lärdomar som fransmännen aldrig fick. Konsekvensen blev ett övermodigt förhållningssätt till den rationella beslutsfattaren att kunna identifiera och lösa problem.³ Fransmännens tilltro till det mänskliga förnuftet ledde helt enkelt till något av en politisk hybris.

Hybrisen medförde att många av de franska tänkarna inte gjorde en distinktion mellan möjligheten till styrning av samhällets olika sfärer. Condorcet trodde exempelvis att den vetenskapliga metoden inte bara kunde appliceras på naturvetenskapens värld, utan också på ekonomin och den sociala sfären. Om bara de olika vetenskaperna, allt från nationalekonomin, kemin, fysiken, psykologin och filosofin, kombinerade sina strävanden och utbyte lärdomar skulle man i framtiden kunna nå näst intill obegränsad kunskap. Ett blomstrande samhälle skulle kunna konstrueras, och människan skulle till och med kunna förutsäga och styra historiens utveckling.⁴

Det var denna vetenskapliga hybris Hayek menade var roten till politikens önskan till planering och reglering: Om bestämda beteenderegler och kunskaper kunde finnas inom kemin och fysiken borde de ju också kunna finnas inom ekonomin och psykologin? Eller som Hayek själv uttryckte det:

The result of this was that the transition from the older rationalist views of society, which regarded it as a conscious creation of man, to the newer view which wanted to recreate it on scientific principles, took place in France without passing through

³ Hayek (1941), s. 11-12

⁴ Ibid, s. 13

a stage in which the working of the spontaneous forces of society was generally understood.⁵

På andra sidan engelska kanalen, främst uppe i Skottland, kom dock ett mer ödmjukt förhållningssätt till politik och filosofi att växa fram. De skotska upplysningsfilosoferna, med Adam Smith och David Hume i spetsen, formulerade teorier som grundade sig på en organisk samhällssyn. Sociala ordningar och ekonomier var framvuxna ordningar och inte sfärer som hade konstruerats av ett fåtal människor.

Denna hållning syns kanske tydligast i Smiths *Teorin om de moraliska känslorna* som utgör den filosofiska grunden till den mer kända *Nationens välbefinnande*. I bokens inledning beskriver Smith sympati som den känsla som tydligast utmärkte människosläktet. Genom sympati kunde människan sätta sig in i andra människors sinnesförmågor, och därmed "samordna" sina känslor med varandra för att bättre kunna samarbeta. Smith beskriver vidare hur människor genom historien sökt olika sätt att interagera med varandra och prövat olika former till samarbete. De normer och känslouttryck som förde människor samman och uppskattades bestod medan de som gjorde det motsatta försvann. På så sätt växte levnadsregler, normer och dygder fram över tid. Moralen var med andra ord just en organisk företeelse. På precis samma sätt betraktade Smith den ekonomiska sfären. Inom omfånget av marknaden integrerade människor frivilligt med varandra för att förbättra sin lott. De tjänster och produkter konsumenterna efterfrågade fanns kvar på marknaden medan andra

⁵ Ibid, s. 11

försvann, och för att tillgodose de varor människor önskade sig växte komplexa handelsförbindelser och nätverk fram.⁶

Den samtida David Hume presenterade vidare en mer nyanserad bild av det mänskliga förnuftet än de franska upplysningsfilosoferna. I *Avhandling om den mänskliga naturen* beskrev Hume hur människans känslor ofta föregår förnuftet med den kända frasen ”förnuftet är och bör endast vara passionernas slav och kan aldrig göra anspråk på någon annan ställning än att tjäna och lyda dessa”.⁷ Det Hume syftade på var att människors känslor var vad som satte upp hennes normativa mål i livet, och att det sedan var förnuftets uppgift att navigera mellan känslornas olika anspråk genom att välja vilka mål man borde eftersträva. Den skotska upplysningen förespråkade med andra ord en mer ödmjuk liberalism. Institutioner, ekonomier och normer var organisk framvuxna ordningar som inte skapats av en eller ett fåtal människor uppifrån. Människan beskrivs inte som någon fulländad förnuftsvarelse utan behöver ständigt navigera genom sin komplexa tillvaro. Det var denna idétradition sedan Hayek anslöt sig till och sedan utvecklade.

Hayek såg den fria marknadsekonomin som botemedlet mot planering och reglering. I en marknadsekonomi tilläts människan sträva efter sina egna personliga mål samtidigt som hon tjänade andra människor. Detta till skillnad från i det planerade samhället där varje människas mål behöver samordnas för att tjäna kollektivets bästa. I en marknadsekonomi strävar människor efter att uppnå sina personliga mål genom att skapa något som uppfyller någon annans människas behov. Ofta vet människan inte vilka behov hon tjänar – hon vet exempelvis inte att trädet hon hugger ned

⁶ Adam Smith (1759), s. 79

⁷ David Hume (1739), s. 149

kommer omvandlas till papper som kommer användas till sidorna i en bok någon annan tusentals mil därifrån vill läsa.

I våra ekonomiska förhållanden känner vi inte till de behov vi tillfredsställer, inte heller ursprunget till de saker vi tillägnar oss. Nästan alla betjänar vi människor som vi inte känner, och om vars existens vi är ovetande; och själva lever vi i vår tur oavbrutet på tjänster från andra människor som vi inte vet någonting om. Allt detta är möjligt därför att vi befinner oss i en stor struktur av institutioner och traditioner, ekonomiska, rättsliga och moraliska – och vi anpassar oss till denna struktur genom att följa vissa beteenderegler som vi aldrig har instiftat, och som vi aldrig har förstått på samma sätt som vi förstår hur de saker som vi tillverkar fungerar.⁸

Hayeks reflektioner påminner mycket om de den tidigare österrikiske nationalekonomen Ludwig von Mises gjorde i det utförliga verket *Mänskligt handlande*. Enligt Mises grundade sig ekonomin på just enskilda människors handlande som utgick från de olika subjektiva mål som varje människa har. Men i en marknadsekonomi, där människor fritt tillåts handla och interagera med varandra omvandlas människors subjektiva värderingar till objektiva kvantiteter. Eller med andra ord – priser. Om flera människor väljer att värdera en produkt, exempelvis en gitarr, så kommer deras subjektiva mål om att spela in en ny skiva eller vara en skön gitarrkille på en fest omvandlas till siffraden på prislappen i musikaffären. När människors subjektiva värderingar omvandlas till priser blir de även något som marknadens aktörer kan agera efter. Om priset på gitarrer stiger inser tillverkarna att de måste beställa in mer material i form av trä, en ökad värdering av trä leder till att priset på råvaran stiger vilket signalerar till skogsindustrin att det behövs produceras mer trä. Ovanstående exempel är såklart grovt förenklat. Återigen är det ytterst få

⁸ F. A. Hayek (1988), s.55

aktörer i produktionskedjan som vet att de arbetar efter någons önskan att spela musik. De bara agerar utefter den information som finns i prismekanismen. Faran med regleringar och planering är att hela denna informationsprocess rubbas eller helt sätts ur spel. Om en regering exempelvis tyckt det var förfärligt att priset på gitarrer steg och införde ett pristak skulle aldrig de andra aktörerna i produktionskedjan ges information om den ökade efterfrågan genom priset, tillräckligt med material skulle inte produceras vilket skulle medföra en akut gitarrbrist. Den fria marknadens mekanismer gör med andra ord att all vi människor inte behöver överblicka all den kunskap som finns i den ekonomiska sfären.⁹

Det finns en rad lärdomar som kan dras från den skotska upplysningen och Hayeks resonemang. Den kanske viktigaste är att inte, likt fransmännen, få politisk hybris. Samhällets ekonomiska och sociala sfär är komplexa ordningar som vuxit fram över tid, och innefattar en enorm mängd kunskap som är omöjlig att överblicka för ett fåtal beslutsfattare. De är därmed också sfärer man bör akta sig för att reglera och styra för att inte råka ut för en rad oförutsägbara konsekvenser. En till lärdom som bör dras utifrån Hayeks resonemang i *The counter revolution of science* är att önskan om att reglera och styra även kan infinna sig hos liberaler. Idag, och även på Hayeks tid, är föremålen för kritik av regleringar ofta vänstersidan i politiken. Och det med rätta. Dock infinner sig den franska hybrisen även ibland hos liberalt och borgerligt sinnade politiker. För den som sitter på politisk makt är det alltid lockande att tro att man kan styra över mer än man faktiskt kan.

⁹ Ludwig von Mises (1949), s. 324

I den här rapporten undersöker vi tre områden där den politiska hybrisen gått för långt.

Riksbanken – mer skada än nytta

År 1656 grundade Johan Palmstruch Sveriges första bank Stockholm Banco. På den tiden då Sverige hade tunga kopparmynt gjorde banken succé med sina kreditivsedlar. En sedel innebar att man hade en viss summa att fordra hos banken. Banken började ge ut massvis av sedlar och staten tog stora lån. Efter ett tag noterade människor att sedlarna började tappa sitt värde. När de sedan ville kräva mynt för sedlarna hos Stockholm Banco så tog mynten snabbt slut. Johan Palmstruch hade fått hybris och börjat trycka upp fler sedlar än banken hade mynt inne. Sverige drabbades av sin första sedelinflation. Efter att Ständsriksdagen gått in och tagit över banken, för att ombilda den till det som blev Riksens Ständers bank, lades grunden för det som idag är Sveriges Riksbank.¹⁰

Sveriges Riksbanks uppgift blev sedan att upprätthålla ett fast penningvärde, vilket de ämnar uppnå med inflationsmålet och styrräntan som verktyg. Genom inflationsmålet ges medborgarna en förväntansbild över hur Riksbanken kommer agera: när Riksbanken inte sitt mål kommer de att höja alternativt sänka styrräntan. Om inflationen är hög och räntan höjs ökar kostnaden för att belåna sig för såväl företag som privatpersoner. Därmed kommer de att spendera mindre, vilket bör minska inflationen. Teorin bakom detta är att kunna kyla av ekonomin i högkonjunktur och stimulera den i lågkonjunktur, för att på så sätt undvika stora konjunkturrörelser. Intentionen att centralt styra något så komplext som ett helt lands konjunkturcykel, för att uppnå en kontinuerlig ökning av levnadsstandarden, är god. Dock har centralbankerna år efter år bevisat att den här uppgiften är allt för komplicerad.

¹⁰ Riksbanken

Ekonomiska system är komplexa och den ökade penningmängden kommer inte nödvändigtvis att öka inflationen på de sektorer som centralbankerna önskar. Ett exempel på detta är Japans centralbank, Bank of Japan, som sedan 90-talet bedrivit en lågräntepolitik för att återstarta sin ekonomi då landets starka tillväxt avtog i slutet av 1900-talet. Dessvärre har detta varken resulterat i en hög BNP-tillväxt eller någon inflation, utan snarare ökad skuldsättning. Centralbankernas verktyg är inte så träffsäkra som ofta framställs.¹¹¹²¹³¹⁴

Sveriges Riksbank har konsekvent misslyckats med såväl uppdrag som prognoser. Från 2011 fram till 2022 har styrräntan sänkts från 2 procent till 0 procent i ett försök att nå inflationsmålet, något som de ännu inte uppnått. När inflationen nu ökar menar riksbankschef Stefan Ingves att detta inte kan härledas till penningpolitiken utan att pandemin, därefter energipriserna och till sist är Rysslands invasion av Ukraina är att skylla. Att Riksbanken mer än fördubblat penningmängden sedan pandemins utbrott tycks inte öka på inflationen enligt Ingves.

Om inflationsmålet är Riksbankens kärnuppdrag och deras verktyg, enligt dem, inte tycks öka inflationen så kan man ifrågasätta verktygets existensberättigande. Problemet med verktyget är inte enbart att det tycks vara ineffektivt för att uppnå utsatta mål, utan att det har andra systemhotande biverkningar. Sedan år 2002 har hushållens skulder mer än fyrdubblats och bostadspriserna mer än trefaldigats.¹⁵¹⁶

¹¹ Global-Rates

¹²The Global Economy

¹³ World Bank

¹⁴ Take Profit

¹⁵ CEIC Data

¹⁶ SCB

Då den centrala penningpolitiken snedvrider marknadskrafterna genom att göra det artificiellt billigt eller dyrt att låna, skapas ineffektivitet i systemet och därmed en mer volatil konjunkturcykel. Antalet zombieföretag, företag utan lönsamhet som lever på billiga lån eller bidrag, noterade på Stockholmsbörsen har ökat från 7 till 64 stycken de senaste 10 åren.¹⁷. Detta gör Sverige till en mindre konkurrenskraftig ekonomi som på sikt skapar mindre värde. Väststånd skapas inte av att någon har ett jobb utan av att jobbet är värdeskapande, eller som Milton Friedman uttryckte det:

"If all we want are jobs, we can create any number – for example, have people dig holes and then fill them up again, or perform other useless tasks. Work is sometimes its own reward. Mostly, however, it is the price we pay to get the things we want. Our real objective is not just jobs but productive jobs – jobs that will mean more goods and services to consume."

Alternativet – Ett decentraliserat system

Riksbanken har makt över styrräntan. Därigenom har de även makt över värdet på samtliga tillgångsslag, såsom valutor, fastigheter och värdepapper. Vid varje räntemöte står flera miljarder kronor på spel. Beslutet påverkar befolkningens pension, anställningsmöjligheter och mycket mer. Att lämna den makten till ett fåtal personer som gång på gång har fel i sina prognoser är riskabelt. Idéen bakom ett decentraliserat system bygger på att den breda kunskapen som är spridd bland företagsstrateger ligger till grund för riskviljan, det vill säga räntan. Det är inte för att företagen gör bättre prognoser som de förtjänar makt. Men det är de som får betala priset om prognosen blir felaktig. När riksbanksdirektionen gör prognosfel kan detta leda till att företag går under och att många blir

arbetslösa. Den typen av makt är alltför farlig att lägga i händerna på sex personer som inte kan ställas till svars inför folkviljan.

"The power to determine the quantity of money... is too important, too pervasive, to be exercised by a few people, however public-spirited, if there is any feasible alternative. There is no need for such arbitrary power... Any system which gives so much power and so much discretion to a few men, [so] that mistakes – excusable or not – can have such far reaching effects, is a bad system. It is a bad system to believers in freedom just because it gives a few men such power without any effective check by the body politic – this is the key political argument against an independent central bank."

– Milton Friedman, Monetary policy for the 1980s

I ett mer decentraliserat system hade prissättningen på pengar, det vill säga räntan, speglat den risk som investerarna faktiskt är redo att ta. Den keynesianska synen som genomsyrar centralbankernas agerande utgår från att det enkelt går att blåsa liv i ekonomier vid kris genom utökat spenderande, för att sedan spara i bättre tider. Det medför att företag som inte klarar sig på egna ben hotas av konkurs när finansieringen dras in. Problematiken med de verktyg som används för att stabilisera ekonomin, liksom statliga interventioner och artificiellt låga räntor, är att de skapar samma problem som de försöker lösa.

Ett decentraliserat system med fria marknadsräntor hade med största sannolikhet lett till högre räntesatser, men det hade lagt grunden för långsiktig ekonomisk utveckling. Företag som inte skapar något värde för sina kunder hade mist sin finansiering – något som skapar arbetslöshet på kort sikt men banar väg för andra nytänkande företag som bättre tillgodoser kundernas behov. Den kortsiktiga arbetslöshet som kan uppstå vid en dämpad konjunktur, till följd av räntehöjningar, slår generellt

hårdast gentemot låginkomsttagare. Alternativet med artificiellt låga räntor gynnar dock dem som äger tillgångar medan låginkomsttagare förlorar sina reallöneökningar i inflation.

Inkomst- och förmögenhetsskillnader är en naturlig del av alla fria samhällen. Dessa uppstår då olika individer har olika mål, produktivitet och innovationskraft. I fria samhällen blir de som kan skapa värde för andra, genom innovationer och värdeskapande, förmögna. Problematiken med lågräntepolitiken och centralbankerna är att ägande premieras och individer blir rika bara genom ägandet av bostäder och värdepapper. Denna rikedom skapar klasskillnader som inte grundar sig på att någon försett allmänheten med en produkt de efterfrågar utan på indirekta centrala subventioner. I ett decentraliserat system kan detta undvikas då räntorna anpassas efter återbetalningsförmåga och risk.

Den centrala prissättningen, och statliga interventioner i allmänhet, skapar osäkerheter i systemet. Ett exempel på detta är Freddie Mac och Fannie Mae som subventionerade risktagande för bolåneutgivning i USA, något som orsakade finanskrisen 2008. Om centrala institutioner, såsom stater och centralbanker, inte hade subventionerat bolån, räntor och andra räddningsaktioner hade företagen själva, inte skattebetalarna, fått stå för notan. Något som är centralt i en marknadsekonomi.

Världens oberoende centralbanker genomsyras av politisk hybris. Utmaningarna med att reformera centralbankernas särställning är många. Dessutom är de bundna till flertalet internationella överenskommelser och organisationer såsom Internationella valutafonden (IMF) och EU. Dessa organisationer kräver inte bara att man har en centralbank utan att den även ska vara oberoende. De flesta ekonomer tar centralbankers oberoende för givet utifrån antagandet att de inte ska utnyttjas för politiskt kortsiktiga landvinningar. Det argumentet går att applicera på fler politiska områden, men i andra frågor brukar gemene man föredra demokrati över teknokrati.

Det bästa sättet att se till att sprida makt, tillsätta kompetens och utkräva ansvar är att låta marknaden styra. På en fri marknad får miljontals människor konkurrera med de bästa idéerna, istället för att makten lämnas hos en handfull människor. Därför föreslår denna rapport att avskaffa Sveriges Riksbank. Detta är ett långsiktigt förslag som Sverige bör röra sig mot.

Penningpolitik sköts bäst av marknaden och det finns därtill flertalet problem med Riksbanken som institution. Dels kring hur delegationen utses, dels kring hur Riksbanken utvärderas efter inflationsmålet, men framför allt svårigheterna att utkräva ansvar vid upprepade missbedömningar och misstag. I dagsläget uppstår en problematik där ansvaret för konsekvenserna av penningpolitiken inte är tydligt. Riksbanken menar att det är finanspolitikens uppgift att motverka de uppblåsta fastighetspriserna medan finanspolitiken ignorerar problemen. Samtidigt är det medborgarna som får ta den stora smällen, inte sällan de med lägst inkomster. Oavsett om man landar i att Riksbanken bör avskaffas eller inte torde det vara uppenbart att Riksbanken borde genomgå en reformering.

Intervenera mot den statliga interventionen

När man studerar förändringar i penningvärdet är det lätt att fastna vid penningpolitiken och den monetära inflationen. Det finns dock andra fenomen som påverkar värdet på pengar som kan ha väl så stor påverkan men som sällan nämns. Ett sådant fenomen är vad som brukar kallas relativa prisförändringar.

Att priser förändras över tid är inget konstigt utan är snarare en del i hur marknaden fungerar. Utbud och efterfrågan samverkar för att hitta det optimala priset där både konsument och producent blir nöjda. Analysen stannar dock förvånansvärt ofta där. Vi är vana vid att de system vi byggt alltid fungerar, att det finns ett ständigt utbud och att allt därmed styrs av efterfrågan. Men vad händer händer om så inte skulle vara fallet?

Den globala marknaden är komplex: det finns inte någon enskild faktor eller aktör som kan styra hela förloppet. Utbudet regleras, utöver efterfrågan, av produktionsfaktorerna. Förenklat kan de benämnas som arbete, kapital och naturresurser. När priset på någon produktionsfaktor ökar kommer producenten att tvingas höja priset såvida den inte själv kan och vill absorbera prishöjningen. Det här sker hela tiden. Priset för en typ av vara går alltså upp, och ibland medför det att konsumenterna köper något annat, vilket i sin tur påverkar priset på den första produkten. Fenomenet sker både inom varusegment och utanför – när exempelvis semesterresorna blir för dyra kan vi välja att åka någon annanstans eller att välja att lägga pengarna på något annat. Det är detta som är inflation baserad på relativprisförändringar. På kort sikt kommer marknaden ha korrigerat prishöjningen och därmed blir den inte bestående. Det är skälet till att vi så sällan pratar om det.

Ibland sker dock chocker som påverkar marknaden i bred bemärkelse. Pandemin satte ett tryck på marknaden med konsekvenser som saknar motstycke. Den kraftigt ökade efterfrågan på kapitalvaror ihop med reducerad kapacitet i fabrikena i Kina ledde till stockningar och kraftigt förlängda ledtider. Detta medförde i sin tur att företagen var tvungen att beställa mer för att ha varor att sälja och trygga sin leveransförmåga, med än högre tryck på leveranskedjorna som följd. Effekten slog mot allt från matvaror till IKEA-möbler.

Innan pandemin kunde en full container fraktas från Shanghai till en hamn i Europa till en kostnad på 2 000 amerikanska dollar. Samma containerfrakt kostar idag 15 000 dollar. När priserna var som högst under pandemin var kostnaden uppe i 22 000 dollar. Det är en ökning på ungefär 1 000 procent för exakt samma utförda arbete. Prisförändringar av den magnituden kan inte absorberas över tid utan måste skjutas vidare till slutkonsumenten med prisökningar som följd.

Även priserna på en betydande del av allt material som ingår i tillverkningsprodukter har gått upp kraftigt under pandemin. Ett av de viktigare materialen, stål, har blivit nästan 65 procent dyrare. Även en råvara som plast har ökat med nära 90 procent enligt Kunststoffs Plastixx Index.¹⁸¹⁹

Sedan kriget i Ukraina inleddes har omvärlden slutit upp bakom Ukraina och till stor del slutat importera ryska produkter. Det har medfört belastningar på en redan ansträngd marknad men också medfört att priser på såväl spannmål som virke, där Ryssland är stora producenter, skjutit i höjden. Som om inte det vore nog har redan höga drivmedelspriser och energipriser blivit väsentligt högre av samma skäl.

¹⁸ Stålbyggnadsinstitutet

¹⁹ Kunststoff Information

Priserna går med andra ord upp såväl på mat och nära nog alla tillverkningsvaror som transporter och energi, både för företag och slutkonsumenter. Det är inte längre möjligt att avstå utlandsresan till förmån för ett alternativ här hemma där priserna inte stigit. Konsekvensen av det blir att vi får inflation, men inte på grund av en ökning eller minskning av penningmängden utan en ren värdesänkning baserat på marknadens produktionsfaktorer, den relativprisförändrings-inflationen. Den inflation vi ser öka under våren 2022 är således inte den monetära formen, ännu, vilket också gör att den kommer korrigera sig själv så småningom.

Händelser likt pandemin och kriget i Ukraina har historiskt fått liknande konsekvenser för ekonomin. Under Koreakriget på 1950-talet hade vi i Sverige en liknande relativprisförändringsinflation. Att enskilda händelser av den här arten påverkar marknaden är ofrånkomligt, men en sund och fri marknad har bättre förutsättningar att både dämpa effekterna såväl som att återhämta sig. Tyvärr tillåts sällan en fri marknad lösa problemen – statliga organisationer gör i stället ofta vad de kan för att styra och påverka marknaden. Det ligger i sakens natur att det blir så; en politiker som inte visar ”handlingskraft” blir knappast långvarig. Effekterna av det här är svåra att belysa: marknaden är komplex och en enskild faktor styr inte hela förloppet. Så länge något fungerar är det svårt att protestera. Men i kriser som den vi just nu genomlider blir effekterna av statens interventioner i marknadens tydliga.

Det kanske mest omdiskuterade produktionsmaterialet under de senaste åren har varit halvledarna. Halvledare är en liten komponent som förenklat stänger av och sätter på ett elflöde. Halvledarna är fundamentala för all modern teknik oavsett om det är en bil, mobiltelefon eller fjärrkontroll. Under pandemin blev det på grund av den höga efterfrågan brist på

halvledare. Det är en komplicerad produkt att framställa med många stordriftsfördelar, vilket har lett till att en majoritet av världens produktion sker på en enskild plats: Taiwan. Maskinerna som krävs är enorma och väldigt avancerade men även råmaterialet är en flaskhals i produktionen. För att framställa halvledare behövs ädelgaser och särskilda jordartsmetaller. De särskilda jordartsmetallerna är 17 till antalet och har som gemensam nämnare att det finns otroligt lite av dem i berggrunden. För att utvinna dem behöver man bryta enorma mängder sten. Så pass stora mängder att det i praktiken blir en olönsam affär. Det är ingen slump att Kina står för över 80 procent av all utvinning, vilket innebär stora risker i leverantörskedjan. Utvinningen skulle därför behöva konkurrensutsättas.²⁰²¹

Svenska LKAB har stora gruvtillgångar och finansierar hela sin verksamhet genom att utvinna järnmalm. Under processen krossas stenen och malmen bryts, vilket är den kostnadsintensiva delen i processen. Restprodukten är rik på just den typ av metaller som efterfrågas och skulle kunna utvinnas till marknadsmässiga kostnader – men ändå bryts den inte. Anledningen är politiken som ställt sig emellan genom bland annat ägardirektiv och lagstiftning. Lyckligtvis driver LKAB staten framför sig och gör vad de kan för att få utvinna även särskilda jordartsmetaller.

Ett problem är de svenska tillståndprocesserna. Små projekt tar ofta fyra år att få godkända medan större projekt inte sällan tar tio år. För den omdiskuterade processen för gruvan i Kallak tog det över tre år för regeringen att ens agera. Den här typen av processer är oerhört skadliga både för marknad och för samhälle. Enligt LKAB:s prognoser hade man kunnat leverera särskilda jordartsmetaller motsvarande ungefär 30 procent av EU:s totala nuvarande behov. Deras förhoppning är att de ska få

²⁰ Tecvalue

²¹ Sveriges geologiska undersökning

tillstånd att börja bryta dessa metaller 2027, men för det krävs att tillstånd kommer i tid så att de kan bygga den industri som krävs. För detta krävs även en nyutbyggnad av järnvägar, hamnar och ytterligare elförsörjning. Den politiska viljan för sådana projekt är dock liten – trots att potentialen för att lösa ett flertal problem finns.

Konstgödsel kräver mineraler som fosfor, och EU är beroende av import för att försörja jordbruket. Kriget i Ukraina har gjort att EU stoppat inköpen av konstgödsel från Ryssland. Skulle LKAB få tillstånd att bryta jordartsmetaller finns även förutsättningar för att bryta fosfor i sådan kvantitet att Sverige skulle kunna tillgodose behoven för fem Sverige. Vi skulle med andra ord enkelt kunna producera konstgödsel och täcka upp en stor del av den volym som vi tidigare importerat från Ryssland.

Det här är bara exempel på sådant som LKAB snabbt skulle kunna åtgärda. EU har listat flertalet mineraler, bland annat litium och kobolt, som kritiska mineraler för den batteritillverkning som krävs för att elektrifiera samhället. Enligt EU-kommissionen kommer vi inte att kunna nå klimatmålen om vi inte ökar produktionen av kobolt med 500 procent. Just kobolt är en mineral som det finns mycket av i den svenska berggrunden. Dessvärre är det inget som bryts i någon större omfattning och på grund av ansökningsprocessen är det i otroligt kostsamt att försöka starta en sådan gruva.

Statliga aktörer väljer med andra ord att blockera eller försvåra för efterfrågade och i allt väsentligt nödvändiga insatsvaror av rent politiska skäl. Sverige bör riva upp miljöbalken och ersätta den med ett nytt regelverk som möjliggör förutsägbara processer och kortare handläggningstider. Ett konstruktivt förslag vore att tillsätta en oberoende nämnd eller domstol med experter som beviljar tillstånd och sätter ramarna för ett projekt. Därefter låter man olika expertmyndigheter titta på

respektive detaljplan successivt, men då är tillståndet beviljat. Det skulle ge raka besked och ha stor potential att påskynda processen.

Att med snåriga processer bromsa eller sänka pågående projekt är inte det enda sättet offentliga aktörer intervenerar på marknaden. Olika former av investeringar är ett populärt verktyg för att visa politisk handlingskraft. Direkta investeringar sker via särskilda myndighetstöd eller via den statliga innovationsmyndigheten Vinnova. Syftet är inte sällan att satsa pengar i grön teknik för att främja en hållbar utveckling, vilket såklart kan verka lovvärt.

Liknande investeringar i grön teknik görs hela tiden av privata aktörer – riskkapitalbolag som satsar sina egna eller investerarnas pengar i syfte att få avkastning. De är experter på vad de gör och försöker få till så effektiva organisationer som möjligt. Statliga aktörer har inte samma incitament, de investerar andras pengar utan krav på avkastning och kommer antagligen inte vara kvar på sin position när utvärderingen presenteras. Istället belönas politikerna för storleken på satsningarna som genomförs, vilket är en grogrund för kortsiktiga felbeslut.

Med sådana förutsättningar är det lätt att inse att det kommer bli fel. Ett talande exempel på detta är satsningarna på fossilfritt stål, Hybrit och H2 Green Steel. Hybrit är ett projekt mellan de statliga bolagen LKAB och Vattenfall samt det numera privata bolaget SSAB som dock erhållit statligt myndighetsstöd. Det privata initiativet H2 Green Steel har fått kraftigt stöd från EU:s innovationsfond.

Att vi behöver producera fossilfritt stål står klart. Projekten är av allt att döma framgångsrika och metoderna fungerar, så vad är problemet? Alla innovationer som tas fram utan statligt stöd behöver vara potentiellt lönsamma för att kunna sjösättas. De nämnda projekten har fått

ekonomiska medel för att klara målet att producera fossilfritt stål, inte att göra det lönsamt. De två projekten som tillsammans sannolikt skulle kunna täcka hela det svenska behovet av fossilfritt stål beräknas kräva energi motsvarande drygt hälften av Sveriges nuvarande energiproduktion.

Det är en ofantlig mängd energi, mer än all kärnkraft vi har idag. Metoden är med andra ord så dyr att den svårigen kan exporteras till andra länder. Det är anmärkningsvärt att med offentliga medel gå in och satsa allt på ett kort när framställningen är så dyr. Det finns åtminstone tre metoder för framställning av fossilfritt stål bara i Sverige, sannolikt mångfalt fler internationellt. Det naturliga hade varit att pröva lösningarna på marknadsmässiga grunder, men det var aldrig syftet. Det troliga skälet till satsningarna är den politiska symboliken. Miljömässiga skäl är det dock inte. Hade elen som krävs för att driva anläggningarna istället exporterats till länder med elproduktion beroende av kol och gas hade väsentligt större klimatvinster åstadkommits.

Det enda projektet har lyckats med är att satsa skattepengar på ett politiskt skrytbygge som riskerar att bli lika relevant som gasbilen och därmed snedvrider marknaden till nackdel för andra alternativ. Med tanke på det offentligas oförmåga att investera klokt borde samtliga statliga innovationsstöd avskaffas och Vinnova läggas ner helt.

Vägen framåt för elförsörjningen måste vara att slopa alla subventioner på elmarknaden, ställa krav på fossilfri produktion och lämna över ansvaret för energiformer till marknaden. Staten har fått sin chans – och misslyckats.

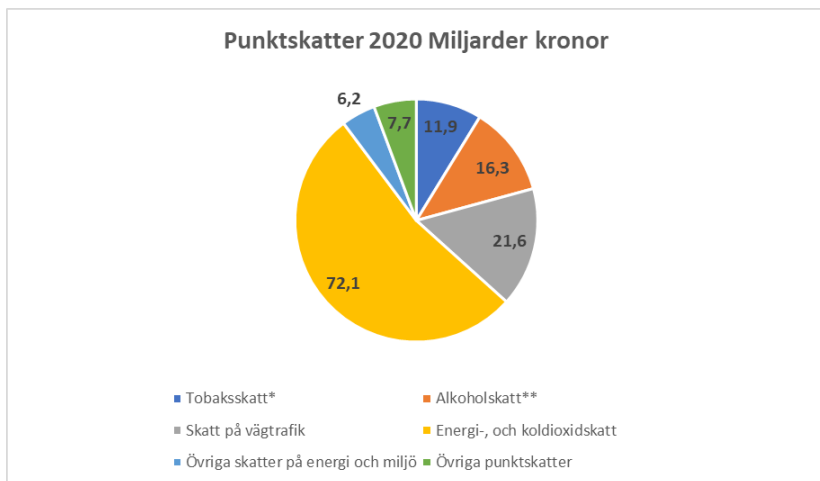
Klimat- och miljöskatter – ett lapptäcke av punktskatter som missar målen

Skatter påverkar samhällsekonomin genom att påverka individers beteende. Skatter gör att vi arbetar mindre än vad vi annars skulle ha gjort, investerar mindre eller köper andra varor än vi skulle gjort om skatterna inte existerade. Därför brukar nationalekonomer ofta påtala att skatter snedvrider ekonomin. En annan anledning att motsätta sig skatter är för att beskattning inskränker individens fri- och rättigheter. Skatter är per definition tvång. Detta eftersom staten tar en del av det värde som individens egendom utgör, och eller, en del av det värde som individens arbete ger, samtidigt som individen inte kan vägra beskattning utan att bli föremål för sanktioner från lagstiftarens sida. Med det sagt kan det till viss del vara legitimt för staten att ta ut skatter för att finansiera offentliga institutioner som syftar till att skydda människors fri- och rättigheter. Men beskattning som finansierar andra verksamheter är mer tveksam.

Av moraliska skäl, men också av ekonomiska skäl, bör skattesystemet därför utformas för att i så liten grad inskränka individens frihet, och i minsta möjliga mån snedvrider ekonomiska beslut. En kategori av skatter som kan anses vara särskilt snedvridande är punktskatter.

Punktskatter är en särskild konsumtionsskatt som tas ut på särskilda varor och tjänster. För år 2020 var inkomsterna från punktskatter ca 140 miljarder kronor, vilket utgör ca 6 procent av de totala skatteintäkterna. Ungefär hälften av punktskatterna utgörs av energi- och koldioxidskatt, se figur 1 nedan.²²

²² Ekonomifakta

Figur 1: Överblick av fördelningen av de olika punktskatterna för 2020.

Det finns två primära syften med punktskatter.²³²⁴ Först och främst den rent fiskala anledningen, det vill säga att finansiera offentliga verksamheter. För det andra används punktskatter skatter ofta som styrmedel för att styra människors beteende i en viss riktning. Punktskatter på alkohol- och tobak används exempelvis för att göra produkterna dyrare med förhoppningen att individer ska konsumera mindre. Huruvida det är moraliskt förkastligt att staten med punktskatter styr vilka varor och tjänster medborgarna ska konsumera kan sannerligen diskuteras.

Dessa två syften är dessutom svåra att förena. Till exempel, om målet med skatten är att minska konsumtionen av en viss produkt samtidigt som skatten är tänkt att finansiera en annan verksamhet kan det leda till stora hål i budgeten. Om styrmedlet är framgångsrikt minskar konsumtionen av

²³ Skatteverket

²⁴ Ett annat viktigt syfte med skatter brukar vara omfördelning, i fallet punktskatter förefaller denna aspekt vara mer sekundär.

produkten och skattebasen urholkas. Ett konkret exempel på detta är grön skatteväxling.²⁵ Det kan låta lovvärt att beskatta miljöfarliga varor och tjänster och låta det finansieras sänkta skatter på miljövänliga varor och tjänster. Men i takt med att de miljöfarliga varorna och tjänsterna utfasas minskar därmed skatteintäkterna och skattesänkningarna blir därmed ofinansierade. Att den gröna skatteväxlingen inte är särskilt effektiv konstaterades redan i början på 1990-talet av Skatteväxlingskommittén, (SOU 1997:11)

Just i fallet klimat- och miljöskatter kan det finnas legitima skäl att ha punktskatter för att minimera utsläpp av växthusgaser och andra farliga ämnen. På en fungerande marknad ska alla kostnader för konsumtionen finnas i marknadspriset som konsumenten betalar. Just gällande utsläpp brukar nationalekonomer klassificera det som ett marknadsmisslyckande eftersom kostnaderna för utsläppen i regel inte är inräknade i priset för olika varor och tjänster. För att kompensera för detta kan miljöskatter användas för att inkludera kostnaderna för skadliga utsläpp. I dessa fall kan införandet av miljöskatter som motsvarar miljöskadan innebära en samhällsekonomisk vinst. Med en miljöskatt får då den som står för miljöfarliga utsläpp betala för detta. Detta brukar kallas för förorenaren-betalar-principen.

Givet att det primära syftet att ha klimat- och miljöskatter är för att minimera skadliga utsläpp finns det många problem med dagens system. Det är en krånglig konstruktion med många klimat- och miljöskatter som har oklar styreffekt. Det finns alltför många av skatterna som inte har någon direkt koppling till ett specifikt miljöproblem. Därför går dess påverkan på miljön i högsta grad att ifrågasätta. Den som på riktigt värnar

²⁵ Se till exempel Centerpartiets redogörelse för grön skatteväxling [Grön skatteväxling - Centerpartiet](#) (hämtad 220617)

miljön borde rimligtvis förespråka effektiva klimat- och miljöskatter som faktiskt har en verklig påverkan. Att kalla fiskala skatter för miljöskatter är inget annat omoraliskt, av flera anledningar. Först och främst är det förkastligt att beskatta individer mer än nödvändigt, särskilt när skatterna i själva verket inte får de miljö- och klimateffekter som ges sken av. Det undergräver dessutom förtroendet för skattepolitiken och för politiken, samtidigt som det inte gynnar miljön.

Exempel på olika miljö- och klimatskatter som tillkommit med tveksam effekt på miljön är många. Några särskilt anmärkningsvärda är flygskatten, plastpåseskatten, samt energiskatten.

Flygskatten beskattar själva resan vilket går att ifrågasätta då det inte är själva resan som bidrar till utsläppen. Det vill säga, utsläppen från flyget skulle kunna vara noll och passagerarna skulle fortfarande behöva betala skatten. Incitamenten för flygbolag att minska sina utsläpp är därmed minimala. Regeringens egna utredningar²⁶ pekar på ytterst små utsläppsminskningar samtidigt som skatten har fått bred kritik för att inte nå sina miljömål, snarare är den att betrakta som en fiskal skatt med syfte att finansiera den offentliga sektorn.²⁷

Plastpåseskatten infördes relativt nyligen och har skapat stor debatt.²⁸ Det finns mycket att anmärka på gällande plastpåseskatten. Inledningsvis träffar den bara plastbärkassar medan avfallspåsar i plast, som ofta är gjorda av fossila material och importerade från Asien, inte träffas av skatten. Vidare drabbar skatten även plastpåsar som är gjorda av förnybart material. Det mest anmärkningsvärde, och nästan parodiska exemplet på hur fel plastpåseskatten slår är fallet Gaia Biomaterials. Företaget har utvecklat en

²⁶ SOU 2016:83,

²⁷ Se till exempel Brännlund, Runar (2018). *Greenwash?: en analys av svenska miljöskatters effektivitet*, Svenskt Näringsliv.

²⁸ Tidningen Näringslivet

plastpåse som kan återanvändas upp till 50 gånger, men ändå träffas de av skatten, för att deras påsar fortfarande ser ut som vanliga plastkassar, vilket har slagit undan benen för företaget.²⁹ Att en så kallad miljöskatt hämmar miljövänliga alternativ på detta sätt är absurt.

Det man brukar kalla energiskatten är energiskatt på fordonsskatter, bränslen och elkonsumention. Att kalla det för miljöskatt kan dock anses missvisande då energin i sig inte är skadligt för miljön. Vidare betalar man samma energiskatt på el, oavsett hur elen produceras. Man skulle kunna argumentera för att skatten har en miljöeffekt då den kan påverka företags produktion och vidare människors användning. Däremot slår den brett och träffar inte de miljöproblem som produktionen och användningen av energi ger upphov till. Till exempel är energiskatten densamma oavsett om elen producerats från ett kolkraftverk respektive ett kärnkraftverk. Utöver de problem som beskrivits finns en rad undantags- och specialregler som ytterligare förstärker energiskattens snedvridande effekt.³⁰

Som konstaterats är skatter per definition tvång. Punktskatter utgör inget undantag från detta faktum. Vidare är det omoraliskt i sig att staten använder skatter som styrmedel för att påverka individers beteenden i den riktning staten tycker är bäst. Först och främst bör alla punktskatter som inte syftar till att minska skadliga utsläpp avskaffas. Givet att de inte utgör en särskild stor del av skatteintäkterna bör reformerna dessutom inte påverka skatteintäkterna i någon relativt stor utsträckning.

Ska man över huvud taget ha miljö- och klimatskatter måste de vara träffsäkra, effektiva och adressera ett reellt miljöproblem. Det mest effektiva sättet att minska utsläppen av växthusgaser mm. är onekligen att utforma en skatt på koldioxid (och andra växthusgaser) eller ett

²⁹ Tidningen Näringslivet

³⁰ Brännlund, R., Krström., B

handelssystem med utsläppsrätter för att minska utsläppen till lägst kostnad. Komplimenterande styrmedel riskerar att minska koldioxidskattens eller utsläppshandelssystemets styrande effekt, och samtidigt skapa ökade kostnader. Med andra ord är det lapptäcke av klimat- och energiskatter vi har idag på många sätt hämmande för att vi ska nå klimatmålen. Det finns till och med en risk att vissa så kallade miljöskatter i själva verket ökar utsläppen. Plastpåseskatten är ett tydligt exempel på det. Därför finns det fog att avskaffa en mängd klimat- och energiskatter. Utöver flygskatten, plastpåseskatten, energiskatten borde man bland annat även avskaffa elektroniskskatten, bonus-malus och Klimatklivet mot samma bakgrund.³¹ Man borde därför se över alla skatter på miljö- och klimatområdet för att säkerställa att de adresserar ett reellt miljöproblem och faktiskt bidrar till att minska skadliga utsläpp av växthusgaser och alla miljöfarliga ämnen.

³¹ Ibid

Slutord

Denna rapport har gjort en ansats att belysa ett antal policyområden där tungrodda politiska institutioner och regelverk sätter käppar i hjulet för marknaden. Skenande inflation, dysfunktionell prisbildning, råvarubrist och marknadsmisslyckanden är inga naturfenomen, utan skapas oftare än inte av just den politiska hand som menar sig försöka avhjälpa dem.

Politiken kan inte straffritt sätta ramarna för marknaden.

Politiken kan inte blockera marknaden utan konsekvenser.

Politiken kan inte styra marknaden i någon riktning utan att skada den.

Politiken kan heller inte straffa ut marknaden.

Lösningen är, som så ofta, mer marknad och mindre politik.

Klimatomställningen är ett område där politiken faktiskt skulle kunna göra effektiv skillnad, genom en effektiv energiinfrastruktur och enkel men tydlig prissättning på de utsläpp där de negativa effekterna – kostnaderna – är extremt spridda. Om politiken inte ens klarar av att göra detta på ett rimligt sätt kanske den rentav skulle kunna låta bli att försöka.

Sammanfattningsvis följer rapportens framåtsyftande förslag, i all korthet:

- På lång sikt bör Sveriges Riksbank avvecklas.
- Statliga innovationsstöd bör avskaffas.
- LKAB och liknande statliga bolag bör avyttras.
- Miljöbalken behöver reformeras i grunden, i synnerhet i syfte att effektivisera relevanta tillståndsprocesser.
- Omoraliska och ineffektiva punktskatter bör avskaffas, till förmån för en mer generell utsläppsbeskattning.
- Komplementerande styrmedel som stör ut de generella styrmedlens effektivitet bör elimineras.
- Intellectuellt lagda beslutsfattare bör läsa fler skottar och färre fransmän.

Referenser

Att lägga världen till rätta – centralplanering som teknokrathybris

Marquis de Condorcet, 2001. *Människosläktets andliga förkovran*, (Stockholm: Carlssons bokförlag, 2001) s. 132

F. A. Hayek, 1941 “The counter revolution of science” i *Economica* , New Series, Vol. 8, No. 29 (Feb., 1941), pp. 9-36, 9-10,
(https://www.jstor.org/stable/2549519?seq=1&cid=pdf-reference#references_tab_contents (hämtad 2022-06-11)

F. A. Hayek, *Det stora misstaget* (1988), sv övers. (Stockholm: Ratio, 1990), 55

David Hume, *Om passionerna - Avhandling om den mänskliga naturen* (1739), sv. övers. (Stockholm: Thales, 2004), 149

Ludwig von Mises, *Mänskligt handlande*, (1949) sv. övers. (Stockholm: Timbro, 2021), s. 324

Adam Smith, *Teori om de moraliska känslorna* (1759), sv. övers. (Göteborg: Daidalos, 2019), s. 79

Riksbanken – mer skada än nytta

CEIC Data “Sweden Household Debt”
<https://www.ceicdata.com/en/indicator/sweden/household-debt> (Hämtad 220623)

Cision News (2021) “Antalet zombieföretag ökar i Sverige”
<https://news.cision.com/se/kearney/r/antalet-zombieforetag-okar-i-sverige.c3449845> (Hämtad 220622)

The Global Economy “Japan: Inflation: percent change in the Consumer Price Index, 1960 - 2021” <https://www.theglobaleconomy.com/Japan/inflation/> (hämtad 220624)

Global-Rates ”Japanese central bank’s interest rates” <https://www.global-rates.com/en/interest-rates/central-banks/central-bank-japan/boj-interest-rate.aspx> (hämtad 220624)

Riksbanken ”Stockholms Banco”
<https://www.riksbank.se/globalassets/media/riksbanken-350-ar/tidslinjen/stockholm-banco/24-45-stockholm-banco.pdf> (Hämtad 220624)

Statistiska Centralbyrån (SCB) ”Fastighetsprisindex” <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/boende-byggande-och-bebyggelse/fastighetspriser-och-lagfarter/fastighetspriser-och-lagfarter/pong/tabell-och-diagram/fastighetsprisindex-ar-1981100/> (Hämtad 220623)

Take Profit ”JAPAN GDP DATA: VALUE, GROWTH RATE, PER CAPITA AND STRUCTURE” <https://take-profit.org/en/statistics/gdp/japan/> (hämtad 220624)

World Bank ”Central government debt, total (% of GDP) - Japan”
<https://data.worldbank.org/indicator/GC.DOD.TOTL.GD.ZS?locations=JP>
(hämtad 220624)

Intervenera mot den statliga interventionen

Stålbyggnadsinstitutet ”Stålprisindex” <https://www.sbi.se/stalprisindex/>
(Hämtad 220624)

Kunststoff Information ”Plastixx - Der KI Polymerpreisindex”
<https://www.kiweb.de/default.aspx?pageid=211> (Hämtad 220624)

Tecvalue ”Which country produces the most number of chips”
<https://tecvalue.com/which-country-produces-the-most-number-of-chips/>
(hämtad 220624)

Sveriges Geologiska Undersökning ”Sällsyna jordartsmetaller”
<https://www.sgu.se/mineralnaring/kritiska-ravaror/lree/> (hämtad 220624)

Klimat- och miljöskatter – ett lapptäcke av punktskatter som missar målen

Centerpartiets ”redogörelse för grön skatteväxling”

<https://www.centerpartiet.se/var-politik/politik-a-o/ekonomi-och-skatter/gron-skattevaxling> (hämtad 220617)

Ekonomifakta (2021) ”Punktskatter” [Punktskatter - Ekonomifakta](#) (hämtad 220618)

Skatteverket (2022) ”Punktskatter”

<https://www.skatteverket.se/foretag/skatterochavdrag/punktskatter.4.71004e4c133e23bf6ddb800057013.html> (hämtad 220618)

SOU 2016:83

Brännlund, Runar (2018). Greenwash?: en analys av svenska miljöskatters effektivitet, Svenskt Näringsliv.

https://www.svensktnaringsliv.se/migration_catalog/Rapporter_och_opinions_material/Rapporter/rapport_greenwash_webb_003_pdf_712471.html/BINAR_Y/Rapport_Greenwash_Webb_003_.pdf

Tidningen Näringslivet ”Professorn: Därför bör plastpåskatten avskaffas”

<https://www.tn.se/naringsliv/professorn-darfor-bor-plastpaseskatten-avskaffas/> (hämtad 220617)

Tidningen Näringslivet ”Nya plastpåskatten slår mot Åkes plastfria miljöpåse -

”Helt absurt””” <https://www.tn.se/naringsliv/nya-plastskatten-slar-mot-akes-plastfria-miljopase-helt-absurt/> (hämtad 220617)

Brännlund, R., Krström., B (2020) ”Svensk energi och miljöbeskattning – ett reformförslag”, SNS Förslag, Stockholm.

Figurförteckning

Figur 1: Överblick av fördelningen av de olika punktskatterna för 2020.
Ekonomistyrningsverket. Siffrorna är preliminära.

* Inklusiv skatt på vissa nikotinhaltiga produkter.

** Inklusiv skatt på privatinförsel av alkohol och tobak.

**Fria Moderata
Studentförbundet**

Fria Moderata Studentförbundet ger årligen ut flera rapporter och böcker inom sakpolitiska områden.

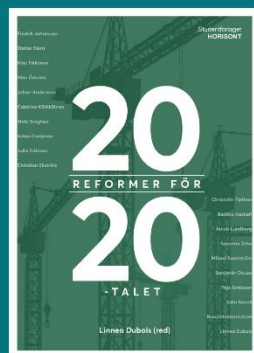
Du hittar alla våra tidigare rapporter på [FMSF.se](https://fmsf.se)

11 myter & 9 reformer
(2022)

Slösaktiga kommuner
(2022)

20 reformer för 20-talet
(2021)

Det hotade vinstsyftet
(2021)

Gröna, röda och svarta listan
(2021)

Abortpiller över disk
(2020)

**Fria Moderata
Studentförbundet**